

Europese ervaringen en lessen

Een onderzoek naar de veiligheidssituatie
rond Europese thuiswedstrijden

Samenstelling Auditteam Voetbal & Veiligheid

Annemarie Jorritsma (voorzitter)

Gerard Beelen

Han Moraal

Gerrie Ruijs

Mirjam Salet

Peter van Zunderd

Op initiatief van

Auditteam Voetbal en Veiligheid

Illustraties en vormgeving

Marcel Grotens

Onderzoeksteam en wedstrijdbezoeken

Ayhan Akgul

Eric Bervoets

Bo Bremmers

Henk Ferwerda

Tom van Ham

Henk de Man

Giel-Jan Marijnissen

Marco Meesters

Han Moraal

Ryanne van Rijn

Edward van der Torre

Siert Vos

Peter van Zunderd

Rapportage

Henk Ferwerda

Tom van Ham

Bo Bremmers

Europese ervaringen en lessen

Een onderzoek naar de veiligheidssituatie rond Europese thuiswedstrijden

Henk Ferwerda, Tom van Ham en Bo Bremmers

Voorwoord

Het Auditteam Voetbal en Veiligheid heeft voor het eerst in zijn bestaan onderzoek uitgevoerd naar de veiligheidssituatie rondom Europese thuiswedstrijden van de betaald voetbalorganisaties. We voerden het onderzoek uit bij de clubs die in de tweede helft van 2013 uitkwamen in de (voorrondes van) Europa League of Champions League.

Veel personen en organisaties zijn bereid geweest om aan dit onderzoek mee te werken. Ik wil de betaald voetbalorganisaties, de supporters, de stewards, de KNVB, het CIV, de politie-eenheden, de gemeenten en het Openbaar Ministerie danken voor hun medewerking en inbreng.

Tijdens de wedstrijdbezoeken, de interviews en de lessensessies met deskundigen hebben we een rijk palet aan ervaringen en lessen kunnen verzamelen. Hieruit blijkt onder andere dat Europese thuiswedstrijden in ons land vanuit veiligheidsperspectief meestal goed en positief verlopen. Ook wordt duidelijk dat er een aantal essentiële verschillen is tussen de Nederlandse competitie en Europese thuiswedstrijden. Het betreft verschillen die van invloed kunnen zijn op de openbare orde en veiligheid rondom de wedstrijden. Dit rapport belicht niet alleen de verschillen, maar er wordt ook aandacht besteed aan de lessen c.q. oplossingen om in te spelen op mogelijke veiligheidsrisico's.

Het rapport sluit af met een negental actiepunten. Als voorzitter van het Auditteam Voetbal en Veiligheid zal ik mij ervoor inzetten dat die actiepunten op de juiste plaatsen in binnen- en buitenland terechtkomen. Als ze vervolgens ook opgevolgd worden, zal het spelen van Europese wedstrijden in de toekomst nog meer een feest zijn dan het nu in veel gevallen al is.

Annemarie Jorritsma
Voorzitter Auditteam Voetbal en Veiligheid

Inhoudsopgave

	Voorwoord	3
1	Europa komt op bezoek	5
1.1	Achtergrond en aanleiding	5
1.2	Doelstelling en onderzoeksvragen	6
1.3	Onderzoeksmethoden	6
2	Europese cijfers op een rij	9
3	Nederland versus Europa: verschillen, aandachtspunten en lessen	13
3.1	Preparatie	13
3.2	Operatie	17
3.3	Evaluatie	22
4	Hoofdpijnen en actiepunten	25
	<i>Bijlagen</i>	
	Bijlage 1 – Respondenten	29
	Bijlage 2 – Observatieschema Europese wedstrijden	30
	Bijlage 3 – Deelnemers aan de lessensessies	32

Hoofdstuk 1

Europa komt op bezoek

Jaarlijks speelt een aantal Nederlandse betaald voetbalorganisaties (BVO's) een of meerdere wedstrijden in Europees verband. Het gaat dan om wedstrijden in de Europa League en Champions League. Wat valt er te leren van de ervaringen die Nederlandse clubs in Europese thuiswedstrijden hebben op het gebied van openbare orde en veiligheid? Dit is de centrale vraag in een onderzoek dat door het Auditteam Voetbal en Veiligheid in de tweede helft van 2013 werd uitgevoerd en waarvan in dit rapport verslag wordt gedaan. In dit inleidende hoofdstuk wordt stilgestaan bij de achtergrond en aanleiding, de onderzoeksvragen en de wijze waarop het onderzoek is uitgevoerd.

1.1 Achtergrond en aanleiding

De onderzoeken van het Auditteam zijn tot nu toe gericht op voetbalwedstrijden die worden gespeeld in de Nederlandse Eredivisie en de Jupiler league. Daarnaast speelt elk jaar een select aantal Nederlands voetbalclubs mee in Europese bekertoernooien: de Champions League, de Europa League en de voorronden van deze twee toernooien. De kans op voetbalgeweld in en rond het stadion is bij wedstrijden in Europees competitieverband hoger dan bij wedstrijden die in Nederlands competitieverband worden gespeeld.¹ Voorbeelden van wedstrijden rondom welke de afgelopen vijf jaar ongeregelheden plaatsvonden, zijn:

- Geweld voor en tijdens de wedstrijd Feyenoord – Lech Poznan (december 2008);
- Geweld voorafgaand aan het Champions League duel tussen AZ en Olympiakos Piraeus (november 2009);
- Hevig geweld in aanloop naar de wedstrijd Ajax – Juventus (februari 2010);
- Een confrontatie tussen supporters van AZ en Anderlecht in het centrum van Alkmaar (februari 2012);
- Ongeregelheden bij de wedstrijd Ajax – Manchester United (februari 2012).;
- Ongeregelheden in de binnenstad van Amsterdam bij de wedstrijd Ajax – Celtic (november 2013).

Tegenover dergelijke negatieve ervaringen staan ook veel op positieve wijze verlopen Europese wedstrijden. Een schoolvoorbeeld daarvan is de wedstrijd PSV – Arsenal (februari 2007). Vanwege de viering van Carnaval ontstaat de bestuurlijke vraag of de wedstrijd doorgang kan vinden. Mede vanwege de positieve reputatie van de supporters van Arsenal, wordt de inschatting gemaakt dat vermenging van supportergroepen geen risico oplevert en een veilig verloop van de wedstrijd mogelijk is. Bij aankomst krijgen fans van Arsenal een boerenkiel met het logo van *'The Gunners'* uitgereikt – inclusief de spelregels en tolerantiegrenzen in Eindhoven – en de wedstrijd zelf verloopt probleemloos. Soortgelijke ervaringen zijn voor meerdere Nederlandse clubs een stimulans om in Nederland gestalte te geven aan de normalisering rondom wedstrijden en de bejegening van (uit)supporters.

1. Muller, E.R., U. Rosenthal, M. Zannoni, H. Ferwerda & S. Schaap (2011). Strandrellen in Hoek van Holland. Dancefestival Veronica Sunset Grooves, 22 augustus 2009. Den Haag: Boom Juridische Uitgevers.

Op hoofdlijnen – zie hoofdstuk 3 – is er een aantal essentiële verschillen tussen wedstrijden in de Nederlandse competitie en Europese thuiswedstrijden. Deze verschillen hebben onder andere te maken met de regievoering rondom de wedstrijd, het vervoer, onzekerheden over aantallen en aard van de bezoekende supporters, het bijzondere karakter van de wedstrijden en het gedrag van de eigen aanhang. Deze en andere verschillen zijn voor het Auditteam Voetbal en Veiligheid aanleiding om een onderzoek te starten naar de veiligheidsaanpak rond Europese wedstrijden. Gezien de focus van het Auditteam op de Nederlandse veiligheidssituatie, richt het onderzoek zich op de veiligheid rond Europese thuiswedstrijden.

1.2 Doelstelling en onderzoeksvragen

Het onderzoek naar Europese thuiswedstrijden van Nederlandse clubs is erop gericht de kennis over veiligheidsvraagstukken en de aanpak daarvan rondom deze bijzondere wedstrijden te vergroten. Doel is om hiervan te leren voor toekomstige Europese wedstrijden voor ervaren, maar vooral voor minder ervaren BVO's. Concreet is er in het onderzoek aandacht geweest voor de volgende vragen:

1. Hoe zijn Europese thuiswedstrijden vanuit veiligheidsperspectief in de afgelopen jaren verlopen?
2. Wat zijn de verschillen tussen Europese wedstrijden en wedstrijden in de Nederlandse competitie? Hoe is op deze verschillen te anticiperen?
3. Hoe wordt in de aanloop naar Europese wedstrijden voorinformatie verzameld door de veiligheidsorganisatie ten behoeve van de uit- en thuiswedstrijden? Tot welke risicoanalyses leidt dit?
4. Welke veiligheidsmaatregelen worden bij thuiswedstrijden getroffen en wat is de achterliggende strategie? In welke mate zijn er bijzondere aspecten, die afwijken van wat gebruikelijk is in Nederlandse (beker)competities?
5. Hoe wordt gestalte gegeven aan de communicatie met de buitenlandse clubs en hun aanhang (met speciale aandacht voor supporterscommunicatie en het 'bejegeningsprofiel')?
6. Bestaan er verschillen tussen Nederlandse clubs met veel en weinig of minder 'Europese' ervaring ten aanzien van de geformuleerde vragen?
7. Welke lessen zijn er op basis van het onderzoek te leren en hoe kan een en ander gerealiseerd worden?

1.3 Onderzoeksmethoden

Tijdens het onderzoek is een probleemverkenning gemaakt, zijn negen wedstrijden bezocht om observaties uit te voeren, zijn interviews met sleutelinformanten en supporters afgenomen en tot slot is er met deskundigen op het gebied van voetbal en veiligheid een tweetal lessensessies gehouden. We lichten de onderzoeksactiviteiten hierna nader toe.

Probleemverkenning

Het verloop van Europese wedstrijden in de afgelopen vijf jaar en de daarop gebaseerde lessen en aanpak worden onder andere in beeld gebracht met een documentstudie. Relevante documentatie is onder andere opgevraagd bij het Centraal Informatiepunt Voetbalvandalisme

(CIV), de KNVB, de politie en voetbalclubs. Het gaat onder meer om risicoanalyses, draai-boeken, (interne) evaluaties en documentatie met betrekking tot de geldende UEFA- en FIFA-regimes. Daarnaast is er een analyse gemaakt van het veiligheidsverloop rondom alle Europese thuiswedstrijden in de afgelopen drie jaar. Aanvullend zijn enkele vraaggesprekken gevoerd met vertegenwoordigers van het CIV, de KNVB en de Nederlandse Spoorwegen (NS).²

Wedstrijdbezoeken

In totaal zijn acht wedstrijdbezoeken afgelegd tijdens Europese thuiswedstrijden van de Nederlandse clubs die in het seizoen 2013-2014 mochten uitkomen in Europees verband. Ook is er een wedstrijd van het Nederlands Elftal bezocht. Het overzicht van de wedstrijden ziet er als volgt uit:

- 8 augustus 2013 Vitesse – Petrolul Ploiesti
- 20 augustus 2013 PSV – AC Milan
- 29 augustus 2013 AZ – Atromitos FC
- 29 augustus 2013 Feyenoord – Krasnodar
- 3 oktober 2013 AZ – PAOK Saloniki
- 11 oktober 2013 Nederland – Hongarije
- 6 november 2013 Ajax – Celtic
- 28 november 2013 AZ – Maccabi Haifa
- 12 december 2013 PSV – Chornomorets Odesa

Rondom deze wedstrijden is de werkwijze grotendeels gelijk geweest aan het stramien dat wordt gevolgd bij het uitvoeren van de binnenlandse audits. Dit betekent dat de voorbereiding, het verloop en de afloop van de wedstrijd zowel vanuit de politie- als vanuit de clubkant in beeld worden gebracht. Aandachtspunten tijdens deze negen wedstrijdbezoeken zijn ver-bijzonderd naar het Europese karakter van de bezochte wedstrijden. Dat betekent dat we in aanvulling op standaardactiviteiten rondom een wedstrijdbezoek (bijwonen briefings politie en club, bezoek aan de commandoruimte en bezoekersvak) diverse UEFA-meetings op de dag voor de wedstrijd en/of op de wedstrijddag hebben bezocht, en al in de middag in de binnenstad aanwezig zijn geweest om de bezoekers uit Europa te zien arriveren. De wedstrijd-bezoeken zijn uitgevoerd door teams bestaande uit een onderzoeker en een praktijkonderzoeker, soms aangevuld met een van de twee adoptanten voor het onderzoek uit het Auditteam Voetbal en Veiligheid.³

Met het bezoeken van de wedstrijden hebben we niet de pretentie een representatief onder-zoek te hebben verricht. We hebben ons namelijk beperkt tot de gespeelde wedstrijden in Nederland en zijn dus niet in het buitenland geweest. Voor ons doel – het optekenen van ervaringen en lessen – zijn de door ons bezochte wedstrijden voldoende en te zien als een goede afspiegeling (steekproef) van in Nederland gespeelde Europese wedstrijden.

2. Zie bijlage 1 voor een overzicht van de respondenten.

3. De namen van de betrokkenen zijn opgenomen op de colofonpagina.

De wedstrijd Nederland tegen Hongarije

Op 11 oktober 2013 speelt het Nederlands Elftal in Amsterdam tegen Hongarije. Oranje zelf is al geplaatst voor het WK in Brazilië, voor Hongarije staat er sportief nog veel op het spel. Toch zijn er weinig Hongaarse supporters. Voor de fans van Oranje die op tijd arriveren, is een fanzone ingericht. In de loop van de dag zijn hier meer en meer mensen aanwezig en heerst een carnavaleske stemming. Hier en in het stadion herkennen meerdere 'vaste' supporters van het Nederlands Elftal elkaar. De politie voelt de stemming rondom de wedstrijd goed aan en kiest ervoor om low profile aanwezig te zijn. Zowel de Nederlandse als de (enkele) Hongaarse supporters gedragen zich goed en incidenten blijven dan ook uit. Na afloop van de wedstrijd vertrekt iedereen snel huiswaarts. Enkele wegafzettingen zorgen daarbij voor wat vertraging in de uitstroom, maar na wat zoekwerk vinden de auto's hun weg.

Interviews

Tijdens de negen wedstrijdbezoeken zijn observaties en (groeps)interviews gehouden met direct betrokkenen aan de hand van een observatie-instrument.⁴ Onderwerpen voor dit instrument zijn bepaald op basis van de verzamelde documenten en vraaggesprekken c.q. de probleemverkenning. Er zijn onder andere interviews gehouden met direct betrokkenen vanuit de BVO, de gemeente, het Openbaar Ministerie (OM) en de politie.⁵ Daarnaast zijn er rondom de wedstrijden ook tientallen gesprekken gevoerd met (hoofd)stewards en Nederlandse en buitenlandse supporters.

Lessensessies

Op basis van de bevindingen zijn twee lessensessies georganiseerd. Tijdens deze bijeenkomsten is samen met vertegenwoordigers van verschillende betrokken partijen besproken wat de uitkomsten betekenen voor de veiligheidsaanpak bij Europese thuiswedstrijden van Nederlandse BVO's, welke knelpunten er zijn en op welke wijze deze te verhelpen zijn.⁶

4. Zie bijlage 2.

5. Zie bijlage 1.

6. Zie bijlage 3 voor deelnemers aan de lessensessies.

Hoofdstuk 2

Europese cijfers op een rij

In de afgelopen drie seizoenen kwamen er negen verschillende BVO's uit in Europese competities. ADO Den Haag, Ajax, AZ, FC Twente, FC Utrecht, Feyenoord, SC Heerenveen, PSV en Vitesse speelden in die drie seizoenen in totaal 81 Europese thuiswedstrijden. In tabel 1 is per BVO weergegeven hoeveel wedstrijden deze clubs in de afgelopen drie seizoenen in Europees verband hebben gespeeld, hoeveel aanhoudingen er rondom deze wedstrijden zijn gedaan en wat het gemiddelde aantal aanhoudingen rondom deze wedstrijden is.

Tabel 1 – Aanhoudingen rondom Europese thuiswedstrijden in de afgelopen 3 seizoenen⁷

Club	Seizoen	2010/2011	2011/2012	2012/2013
Ajax	Aantal wedstrijden	7	4	4
	Aantal aanhoudingen	42	24	193
	Gemiddeld per wedstrijd	6	6	48,25
ADO	Aantal wedstrijden		2	
	Aantal aanhoudingen		8	
	Gemiddeld per wedstrijd		4	
AZ	Aantal wedstrijden	5	8	1
	Aantal aanhoudingen	0	10	0
	Gemiddeld per wedstrijd	0	1,25	0
FC Twente	Aantal wedstrijden	6	7	7
	Aantal aanhoudingen	6	11	4
	Gemiddeld per wedstrijd	1	1,57	0,57
FC Utrecht	Aantal wedstrijden	6		
	Aantal aanhoudingen	2		
	Gemiddeld per wedstrijd	3		
Feyenoord	Aantal wedstrijden	1		2
	Aantal aanhoudingen	2		9
	Gemiddeld per wedstrijd	2		4,5
PSV	Aantal wedstrijden	7	6	4
	Aantal aanhoudingen	24	2	0
	Gemiddeld per wedstrijd	3,4	0,33	0
Vitesse	Aantal wedstrijden			2
	Aantal aanhoudingen			0
	Gemiddeld per wedstrijd			0
SC Heerenveen	Aantal wedstrijden			2
	Aantal aanhoudingen			0
	Gemiddeld per wedstrijd			0

7. Bron: Centraal informatiepunt Voetbalvandalisme.

Op basis van tabel 1 blijkt dat er in de afgelopen drie seizoenen bij de 81 gespeelde Europese thuiswedstrijden in totaal 337 aanhoudingen zijn gedaan. Dit betekent een gemiddelde van 4.2 aanhoudingen per Europese thuiswedstrijd. Goed om daarbij op te merken, is dat er alleen al bij de wedstrijd Ajax – Manchester United (februari 2012) 114 aanhoudingen zijn gedaan (zie intermezzo). Wanneer we deze wedstrijd vanwege het extreem hoge aantal aanhoudingen buiten beschouwing laten, en daarvoor het gemiddelde van 6 aanhoudingen bij wedstrijden van Ajax tellen, dan ligt het gemiddelde aantal aanhoudingen op 2.8 aanhoudingen per gespeelde thuiswedstrijd.

Naast de ongeregelde heden rondom de wedstrijd Ajax-Manchester was het in de afgelopen drie seizoenen onrustig rondom de wedstrijden Utrecht – Napoli (2010), Ajax – Zagreb (2010) en FC Twente – Fulham (2011).

Om het aantal aanhoudingen bij Europese wedstrijden in perspectief te plaatsen, zijn de aanhoudingen bij alle thuiswedstrijden in de Eredivisie in de laatste drie seizoenen van dezelfde negen BVO's op een rij gezet.⁸ Tijdens de 459 gespeelde thuiswedstrijden werden 863 aanhoudingen verricht. Dit is een gemiddelde van 1.9 per wedstrijd. Ook hier geldt dat er rondom een enkele wedstrijd extreem veel aanhoudingen zijn verricht. Het betreft de wedstrijden Feyenoord – De Graafschap (Maasgebouwwellen) en de wedstrijd FC Utrecht – FC Twente.⁹ Als deze uitschieters er, net als bij de Europese wedstrijden uit gelaten worden dan ligt het gemiddelde aantal aanhoudingen bij thuiswedstrijden in de competitie op 1.6 per wedstrijd.

Alles overziend ligt het aantal aanhoudingen bij Europese wedstrijden van de negen BVO's dus hoger dan tijdens wedstrijden in de Eredivisie van diezelfde BVO's.¹⁰ Ook vinden er verhoudingsgewijs meer ongeregelde heden plaats rondom Europese thuiswedstrijden.

Aanhoudingen in Amsterdam¹¹

Op 16 februari 2012 treffen Ajax en Manchester United elkaar in de Europa League. Op de dag voorafgaand aan de wedstrijd verzamelen supportersgroepen van beide clubs zich bij een plein, waar de fans vervolgens de confrontatie met elkaar zoeken. De politie vindt bij de aangehouden verdachten een grote hoeveelheid verboden middelen en divers wapentuig, waaronder boksbeugels, messen, traangas en knuppels. Nog diezelfde avond worden 54 hooligans van Anderlecht gesommeerd de stad te verlaten. Zij waren van plan om samen met Ajax-supporters de strijd aan te gaan met fans van Manchester United. Op de wedstrijd-dag zelf ontstaan wederom opstootjes op De Wallen en in het centrum van Amsterdam. De Mobiele Eenheid moet ingrijpen om de supporters, die elkaar bekogelen met bierflesjes en andere spullen, uit elkaar te drijven. Rondom de wedstrijd wordt rekening gehouden met rellen. De Amsterdamse politie zet extra agenten in rondom de Amsterdam ArenA, op het station en in het centrum van Amsterdam.

8. Bron: Centraal informatiepunt Voetbalvandalisme.

9. In Europees verband werd er bij 1 van de 81 wedstrijden een groot aantal aanhoudingen verricht. In de Eredivisie is bij 2 van de 459 wedstrijden een groot aantal aanhoudingen verricht. In verhouding is dat dus bijna 3 keer vaker bij Europese wedstrijden.

10. Net als bij Europese thuiswedstrijden is het gemiddelde aantal aanhoudingen bij thuiswedstrijden in de Eredivisie eveneens het hoogst bij Ajax.

11. Zie: NRC (16 februari 2012) en RTV Noord-Holland (17 februari 2012).

Uit tabel 1 en de aanvullende gesprekken komt verder naar voren dat de meeste aanhoudingen in Amsterdam worden gedaan. Dit heeft enerzijds te maken met het feit dat Ajax in de afgelopen jaren tegen de meest aansprekende tegenstanders (grote clubs) heeft gespeeld, waar grote aantallen supporters uit binnen- en buitenland op af komen. Anderzijds worden er in Amsterdam soms ook aanhoudingen gedaan die eigenlijk te maken hebben met wedstrijden die elders in het land gespeeld worden, omdat supporters uit andere voetbalsteden ook naar Amsterdam trekken (zie ook 3.2 - Amsterdam is *the place to be*).

De Oranje Thuissituatie

Tijdens thuiswedstrijden van het Nederlands elftal vinden in en rondom het stadion weinig incidenten plaats. De sfeer bij deze wedstrijden is dan ook vrijwel altijd goed, of hooguit 'vlak' wanneer er weinig sportieve belangen op het spel staan of er gevoetbald wordt tegen een zwakke tegenstander. Gekende hooligans van clubs houden zich afzijdig bij wedstrijden van Oranje. In die zin bestaat er een kloof tussen het clubvoetbal, en de daaraan verboden emotie en vetes, en interlandvoetbal. De grootste veiligheidsrisico's bij wedstrijden van het Nederlands Elftal doen zich dan ook voor op verschillende hot spots in het land. Deze zogenaamde 'Oranje Thuissituatie' biedt een gelegeheidsstructuur voor doelbewuste ordeverstoringen. Onder de (mogelijke) relschoppers bevinden zich onder meer clubhooligans. 'Risicolocaties' zijn onder andere het Jonckbloetplein in Den Haag en het Stadhuisplein in Rotterdam.¹²

12. Bervoets, E., W. van Oorschot, C. Esman & O. Adang (2008). De 'Oranje Thuissituatie': non-issue of onderschat? Een onderzoek naar openbare orde aspecten van de oranje-passie bij de thuisblijvers. Apeldoorn: Politieacademie.

Hoofdstuk 3

Nederland versus Europa: verschillen, aandachtspunten en lessen

Zoals in het eerste hoofdstuk kort werd aangegeven, is er een aantal essentiële verschillen tussen wedstrijden in de Nederlandse competitie en Europese thuiswedstrijden. Op basis van de diverse uitgevoerde onderzoeksactiviteiten zetten we in dit hoofdstuk de belangrijkste verschillen, aandachtspunten en lessen als het gaat om de aanpak op een rij. We maken daarbij een onderscheid tussen de preparatie, de operatie en de evaluatie.

3.1 Preparatie

Binnen de preparatiefase gaan we in op de communicatie met het buitenland, de mate van ervaring bij Nederlandse clubs, de ontbrekende vervoersregelingen en het onderwerp vervoer en mobiliteit.

Contacten met het buitenland verlopen soms moeizaam en het tijdpad is kort

Zeker tot het moment van de poulewedstrijden is er – als BVO's een ronde doorgaan – telkens weinig tijd om de wedstrijden vanuit veiligheidsperspectief voor te bereiden. In de voorronden spelen BVO's bovendien vaker tegen onbekendere buitenlandse clubs, waarover ook bij het Nederlandse CIV soms minder informatie is.

Vanuit Europese regelgeving is het in alle landen van de EU verplicht om een *National Football Information Point* (NFIP) te hebben dat zich bezighoudt met informatieverzameling op het gebied van voetbal. Voor het Nederlandse NFIP, het CIV, heeft deze afspraak als voordeel dat het CIV en de politie zicht op informatie over clubs, het gedrag van supporters en dat ze vooral ook de beschikking over de namen van relevante contactpersonen bij politie en clubs in het buitenland. Het Europese bereik van de UEFA is groter dan de landkaart van de EU en betreft ook Oost-Europese landen die geen lid zijn van de EU. Deze landen zijn niet verplicht een NFIP te hebben en het zijn bij uitstek landen waar in voorronden tegen gespeeld wordt. De clubs zijn vaak onbekend, de communicatie verloopt moeizaam en er is weinig bekend over de supporters, terwijl er wel degelijk sprake kan zijn van lastige tot extreem lastige supporters.¹³ Ook is het heel moeilijk om op het juiste niveau contact te leggen met politie en clubs.¹⁴ Dit, gecombineerd met de korte voorbereidingstijd en relatief veel onervaren Nederlandse clubs die in deze fase (voor rondes) aan het toernooi deelnemen, maakt dat het lastig kan zijn om wedstrijden degelijk voor te bereiden.¹⁵ Voorgaande geldt het sterkst voor de eerste wedstrijden die in en net na de zomer in Europees verband worden gespeeld. Gebrek aan informatie leidt er vaak toe dat voor het veilige B-regime (risicowedstrijd) gekozen wordt. De daarvoor vereiste politie-inzet is echter lastig te realiseren vanwege de vakantieperiode waarin deze wedstrijden gespeeld worden.

13. Er zijn diverse voorbeelden van buitenlandse clubs die keiharde harde kernen hebben of groepen extreem rechtse supporters kennen.

14. De contactpersonen van de politie en clubs uit Oost-Europa worden vaak niet op basis van kennis, maar op basis van status naar voren geschoven. Hierdoor is er regelmatig nauwelijks operationele kennis voorhanden.

15. Er zijn ook landen die wel aangesloten zijn, maar waarmee de informatie-uitwisseling ook moeilijk op gang komt. Dergelijke ervaringen zijn er vooral met Griekse clubs.

Goed om aan te geven, is dat het Nederlandse CIV de Europese informatiedatabank van de NFIP's heeft opgezet en onderhoudt. In de databank staat een profiel van clubs en contactpersonen en er wordt bijgehouden hoe wedstrijden vanuit veiligheidsoogpunt zijn verlopen. Vreemd genoeg heeft het CIV ooit geld uit Brussel ontvangen om de database op te zetten, maar is er in principe geen geld om de database voor de NFIP's te onderhouden. In het volgende hoofdstuk komen we op dit punt van zorg terug.

De mate van ervaring loopt uiteen

Versillende Nederlandse clubs c.q. lokale driehoeken hebben de afgelopen jaren veel ervaring opgedaan met het spelen van wedstrijden in Europees competitieverband en/of het organiseren van interlands. In deze voetbalsteden is er sprake van opgebouwde en beproefde routines, die clubs die (vrijwel) niet in Europees competitieverband actief zijn ontberen. Een gebrek aan ervaring met het spelen van wedstrijden in Europees competitieverband is, los van de risico's die schuilen in de eigen aanhang of de aard van de opponent, op zichzelf een veiligheidsrisico. Zo wisselt met de ervaring bijvoorbeeld ook de mate waarin de bestuurlijke¹⁶ en fysieke infrastructuur berekend is op Europees voetbal tegen een club met een hoog risicoprofiel.

Supporters uit andere landen die woonachtig zijn in Nederland

Er wonen of verblijven in Nederland of in aangrenzende landen ook supporters van andere landen. Denk bijvoorbeeld aan Turkse of Marokkaanse inwoners en aan Oost-Europese arbeiders. Groepen Turkse of Marokkaanse supporters kunnen luidruchtig en emotioneel meeleven, waardoor ook veiligheidsrisico's kunnen ontstaan. Thuiswedstrijden van Oranje kunnen door de massale aanwezigheid van Turkse of Marokkaanse supporters aanvoelen als een uitwedstrijd. De laatste jaren is regelmatig tegen Turkije gevoetbald, maar dit leverde geen incidenten op. Een, enigszins gedateerd, voorbeeld waar het niet goed ging, betreft de oefeninterland Jong Nederland — Jong Marokko in mei 2007. Marokkaanse fans (met name jongeren uit Nederland) gooiden attributen (zoals flessen en stoelen) naar stewards en baljongens. Na afloop van de wedstrijd renden ze massaal het veld op. Er werden reclameborden vernield en ze staken ook vuurwerk af in het stadion.

Vervoersregelingen ontbreken, waardoor de omvang en aard van supportergroepen onzeker zijn. Zoals bekend, wordt er bij risicowedstrijden in de Nederlandse competitie gewerkt met combivervoer en gereguleerde kaartverkoop. Hierdoor is er zicht op de aantallen en aard van de supporters en de momenten waarop zij arriveren. Bij Europese wedstrijden ontbreken vervoersregelingen die de stroom supporters die naar Nederland afreizen, zouden kunnen reguleren. Dit kan de volgende consequenties hebben:

- Er kunnen personen zonder toegangkaart voor de wedstrijd naar ons land reizen, want men kan immers ook als toerist naar Nederland reizen;¹⁷

16. Het gaat dan zowel om de kwaliteit (ervaring) als kwantiteit (de mate waarin er, ambtelijk en bestuurlijk, tijd voor is).

17. Bij de recent gespeelde wedstrijd Ajax – Celtic waren er grote aantallen Schotse supporters in Amsterdam die niet beschikten over een toegangsbewijs voor de wedstrijd en die de wedstrijd in de binnenstad van Amsterdam hebben bekeken.

- Er is regelmatig niet bekend hoeveel supporters er uit het buitenland komen, wanneer ze komen, hoe ze komen en tot slot is ook niet altijd bekend wat het risicoprofiel van de supporters is. Dit laatste is van belang omdat het risicoprofiel van supporters van sommige Europese clubs vele malen hoger is dan wij in Nederland kennen;
- Bij sommige Europese tegenstanders – denk aan Turkse of Italiaanse clubs met een aanhang in heel Europa – kunnen er (ineens) grote aantallen supporters uit Duitsland of België (met eigen vervoer) op een wedstrijd afkomen;
- Zeker wanneer meerdere Nederlandse clubs actief zijn in Europees competitieverband kunnen diverse rivaliserende groepen supporters in het land aanwezig zijn of op ons land afkomen.¹⁸ Problemen concentreren zich regelmatig in Amsterdam, want dat is *the place to be* (zie ook 3.2);
- Veel vraag naar toegangskarten werkt valse kaartverkoop in de hand en dat kan tot openbareorde- en veiligheidsproblemen leiden. Zo tekenden we een voorbeeld op van een stoeltje dat 86 keer was verkocht. Op een na waren alle kaarten vals, waardoor 85 zwaar teleurgestelde supporters na een lange reis de toegang tot het stadion moest worden ontzegd met alle risico's van dien (vertier zoeken in de stad of het zich ongewild vermengen van supportergroepen).

Supportersstromen

De afvoer van uitsupporters is vanuit mobiliteitsperspectief een belangrijk aandachtspunt. Er zijn meerdere voorbeelden van uitsupporters die min of meer gedwongen op de trein richting Amsterdam stappen. Hierbij wordt geen rekening gehouden met het feit dat uitsupporters Nederland lang niet altijd meer via Schiphol binnenkomen. Wanneer supporters per trein de wedstrijdstad (moeten) verlaten, kan dit in de praktijk leiden tot problemen door de omvang en/of het gedrag van de groep. Ook kan dit supportersvermenging op een centraal punt als Utrecht CS tot gevolg hebben, met de verstoring van een centraal knooppunt tot gevolg. In dergelijke gevallen wordt de afwezigheid van de Spoorwegpolitie – die is opgegaan in de Landelijke Eenheid – als een gemis ervaren.

Mobiliteit en vervoersstromen onderbelicht in preparatie en operatie

Uit zowel de observaties, de interviews als de lessensessies komt naar voren dat er tijdens de preparatie en operatie te weinig aandacht is voor het onderwerp mobiliteit en vervoer. Zoals aangegeven, zijn er soms op dezelfde dag of in een tijdsbestek van een aantal dagen diverse groepen buitenlandse supporters in ons land die gebruikmaken van het treinnet in ons land. Veel supporters reizen daarnaast ook tussen de speelstad en Amsterdam. Dit kan zijn omdat men dan Nederland binnenkomt (Schiphol), maar vooral ook omdat men Amsterdam (en de Wallen) wil bezoeken. Het CIV heeft landelijk de rol om (supporters)vervoersbewegingen in kaart te brengen, samen met de eenheden. Deze informatie wordt via het CIV landelijk verspreid naar alle diensten die hierbij betrokken zijn.

18. Zoals bekend, hebben veel clubs vriendschapsbanden met andere Europese clubs, waardoor er onverwachts supportergroepen van clubs die in het geheel niet spelen, kunnen opdruken rondom wedstrijden.

Voor de Nederlandse Spoorwegen zijn deze informatie en risicoanalyse van het grootste belang. Het gaat dan bijvoorbeeld om de risico's op supportersvermenging, de aan- en afvoer van supporters en een indicatie van de vervoersstromen. Of zoals een van de respondenten aangaf: *“Je kunt dit niet regisseren, dus moet je het organiseren”*. Het ontbreken van eigenaarschap en leiderschap op dit punt maakt – en dit hebben we tijdens observaties ook kunnen vaststellen – dat supportersgroepen na de wedstrijd door de lokale politie op de trein gezet worden¹⁹ richting Amsterdam.²⁰ Lokaal zijn de veiligheidspartners dan van het probleem af, maar wat dit vervolgens betekent voor de overige reizigers in de trein en wat er op de plaats van bestemming en onderweg gebeurt, wordt bij een andere stad c.q. politie-eenheid neergelegd. In hoofdstuk 4 komen we op dit punt terug.

Lessen voor de preparatie

1. Sinds 2001 worden de zogenaamde UEFA-meetings georganiseerd. Deze meetings worden jaarlijks voor de start van de poulefase van de Champions en Europa League op een locatie in Europa door de UEFA geïnitieerd en georganiseerd. Alle veiligheidsfunctionarissen van deelnemende clubs, de NFIP's uit de speellanden en politiefunctionarissen uit de speelsteden zijn aanwezig. Tijdens de meeting leren relevante contactpersonen van clubs en politie elkaar kennen, worden concrete afspraken gemaakt rondom de te spelen wedstrijden in de poule en wordt informatie uitgewisseld. Het is dus erg nuttig voor clubs die doordringen tot de poulefase om aan deze meetings deel te nemen.
2. Het is raadzaam om vanuit de clubs en politie een gezamenlijk document te maken (op papier of als DVD) met daarop relevante informatie voor de bezoekende club, politie en supporters. Het gaat dan bijvoorbeeld om informatie over het stadion, het reizen en parkeren, hoe er in ons land omgegaan wordt met strafbare feiten en met alcohol, drugs en vuurwerk en niet te vergeten de huisregels in het stadion. Mooie voorbeelden zijn de informatie-DVD uit Eindhoven en de informatiebrochures *'Security Matters'*²¹ en *'Information UEFA Champions League'* uit Amsterdam.
3. Bijna iedereen van politie en clubs die we gesproken hebben, geeft aan dat – indien het mogelijk is – het belangrijk is om voorafgaande aan de twee te spelen wedstrijden elkaar te ontmoeten. In Engeland is dit een standaardwerkwijze en ook enkele Nederlandse veiligheidscoördinatoren van clubs en voetbaleenheden van politie hebben hier uitstekende ervaringen mee. Informatie-uitwisseling, de juiste contactpersonen en daarmee korte lijnen zijn de opbrengsten van deze investering, die zich daarmee vrijwel altijd terugbetaalt.
4. In de voorbereiding op wedstrijden is het van belang om het CIV en zijn Europese databank te raadplegen. Ook zouden politie en clubs er goed aan doen om het CIV mee te nemen in de communicatie met buitenlandse contacten (CC CIV bij mailverkeer).
5. Zowel binnen Nederlandse clubs als binnen de diverse voetbaleenheden van de politie is er de nodige kennis en ervaring. Het ligt dan ook voor de hand om in de preparatiefase gebruik te maken van deze kennis en collega's actief te benaderen en te bevragen.

19. Soms worden er door de politie 'treinen gevorderd' om supporters snel te kunnen afvoeren. Het is overigens maar zeer de vraag of de politie hiertoe bevoegd is.

20. Sommige supporters wilden/hoeften overigens helemaal niet met de trein mee.

21. Deze brochure is geïnspireerd op de brochure van FC Barcelona.

6. Om snel te kunnen beschikken over de juiste gegevens van contactpersonen bij politie zouden clubs bij inschrijving voor de Europa League of Champions League op de formulieren van de UEFA expliciet de contactpersonen veiligheid bij de club en de contactpersonen bij de politie moeten aangeven.
7. Om de omvang van supportersstromen binnen de bestaande kaders toch enigszins te kunnen sturen en organiseren, is het nuttig om met de bezoekende buitenlandse club afspraken te maken over het reguleren van de kaartverkoop. In ons land zijn er diverse clubs die daarmee goede ervaringen hebben opgedaan (met zowel andere clubs als supportersverenigingen en reisagenten). Op het moment dat de kaartverkoop gereguleerd is, is er namelijk iets meer zicht op de kwantiteit en mate van risico van de buitenlandse supporters die op de wedstrijd afkomen.
8. Het is verstandig om het onderwerp vervoer en mobiliteit standaard op de agenda te plaatsen bij de voorbereiding op een Europese thuiswedstrijd. Er zijn diverse voorbeelden van goede mobiliteitsplannen, zoals bijvoorbeeld rondom de UEFA-Cup wedstrijd Benfica — Chelsea in Amsterdam in 2013. Daarnaast is het verstandig om lokaal ook contact met de Landelijke Eenheid (voorheen spoorwegpolitie) te hebben in de preparatiefase en tijdens de operatie.

3.2 Operatie

Binnen de operatie gaan we in op de regievoering, het fenomeen spotters, de cultuurverschillen, de positie van Amsterdam en de rol van de eigen fanatieke aanhang.

De UEFA voert de regie

In de aanpak van voetbalveiligheid rond Europese wedstrijden en interlands spelen de richtlijnen van de UEFA en FIFA een belangrijke rol. De randvoorwaarden waaronder wedstrijden in Europees competitieverband worden gespeeld, wijken dan ook behoorlijk af van de gebruikelijke gang van zaken in het Nederlandse betaalde voetbal. Zoals aangegeven werden er in het kader van onderhavig onderzoek acht Europese thuiswedstrijden bezocht. Tijdens de door ons bezochte UEFA-meetings, die werden voorgezeten door een UEFA vertegenwoordiger werd duidelijk dat veiligheid - op de wedstrijddag - nagenoeg geen onderwerp van gesprek en aandacht is. Het schema van de wedstrijddag, de aan- en afvoer van spelers en scheidsrechters, de lengte van het gras, reclame-uitingen in het stadion en de kleur van de shirts en plaats van de logo's zijn de belangrijkste thema's.

Wat wij als onderzoekers tijdens onze wedstrijdbezoeken niet konden vaststellen, is dat UEFA het thema veiligheid wel degelijk van groot belang vindt. Dit uit zich bijvoorbeeld in het organiseren van de jaarlijkse UEFA bijeenkomst (zie les 1), het organiseren van workshops voor het management van de politie en het veiligheidsmanagement van de clubs én het ter beschikking stellen van de door hen ontwikkelde stewardopleidingsprogramma (inclusief het trainen van de veiligheidscoördinatoren van de clubs).

Verder wordt er in het geval van een risicowedstrijd (zoals bij de wedstrijd Ajax - Chelsea) een 'security officer' benoemd. Deze official heeft veel ervaring met het thema veiligheid rondom voetbalwedstrijden en hij/zij richt zich hier dan ook volledig op.

Veiligheid is overigens ook achteraf – wanneer zich incidenten hebben voorgedaan rondom een wedstrijd – een onderwerp voor de UEFA. In dat geval kan de UEFA boetes of andere sancties opleggen. Tijdens onze acht wedstrijdbezoeken is opgevallen dat de manier van werken van de UEFA geregeld ingaat tegen de wijze waarop het gezag over de politie in Nederland geregeld is. De UEFA heeft geen oog of weet van de regierol die de gemeente heeft bij het organiseren van wedstrijden en de rol van de burgemeester als het gaat om openbare orde en veiligheid. Voor de UEFA zijn derhalve vooral de BVO en de politie aanspreekpunten. De UEFA anticipeert niet op de integrale samenwerking rondom veiligheid zoals deze zich in Nederland heeft ontwikkeld en waar naast de politie en BVO (inclusief supportersverenigingen) ook de gemeente, het Openbaar Ministerie en de KNVB een rol spelen. Op zich is voorgaande overigens wel begrijpelijk, omdat de situatie in veel Europese landen volstrekt anders is dan in Nederland en de werkwijze in het buitenland derhalve niet strijdig is met de wijze waarop het gezag daar geregeld is.

Aantrekkingskracht van Amsterdam

Niet alleen Ajax speelt wedstrijden in Europees competitieverband. Ook andere Nederlandse BVO's als AZ, FC Twente, Feyenoord en PSV doen (vrijwel) jaarlijks mee aan de (voorrondes van de) Europese bekercompetities. Vaak zijn supporters van de bezoekende club al één of meer dagen voorafgaand aan de wedstrijd aanwezig in Nederland en brengen zij ook een bezoek aan Amsterdam. In oktober 2013 – toen AZ een thuiswedstrijd speelde in de Europa League – leidde dit tot een ravage in een Amsterdams café, waar supporters van PAOK Saloniki met elkaar op de vuist gingen. Hoewel bezoek van uitsupporters aan Amsterdam niet altijd tot incidenten leidt, heeft de aantrekkingskracht van onze hoofdstad wel tot gevolg dat de Amsterdamse politie in de praktijk ook alert moet zijn wanneer andere Nederlandse BVO's thuiswedstrijden spelen in Europees competitieverband.²²

Aanwezigheid van spotters uit het buitenland is een must

In Europees verband is afgesproken dat politieteams collegiaal twee tot vier spotters meesturen naar Europese wedstrijden om de ontvangende club te ondersteunen.²³ Spotters zijn *streetlevel* politieprofessionals die vooruitreizen en die hun supporters en het risicogedrag kennen, de taal spreken en derhalve van onschatbare waarde zijn voor de ontvangende politieteams.²⁴ Het motto is vaak *'liever twee spotters dan een peloton ME'*. Ondanks deze Europese afspraken blijken diverse landen geen spotters mee te sturen naar het ontvangende land of – in het geval van Oost-Europese landen – niet de juiste mensen te sturen.²⁵ De reden voor niet-meesturen, is dat men er geen geld voor vrij wil maken of dat er – mede vanwege de economische omstandigheden – geen geld voor is. Het ontbreken van (goede) spotters uit het buitenland betekent in de praktijk dat de Nederlandse politie veel meer inzet moet plegen, omdat er meer onzekerheden zijn in de risico-inschatting van supporters en niemand deze supporters in hun eigen

22. Zie: RTV Noord-Holland, 3 oktober 2013.

23. Er zijn zelfs Europese afspraken dat de gastheren (politie-eenheid) het verblijf van de spotters betalen en dat zij zelf hun reis betalen.

24. Wanneer Nederlandse supporters hun club in het buitenland aanmoedigen, worden deze altijd begeleid door spotters vanuit de Nederlandse politie.

25. Een van de respondenten hierover: "Bij aankomst heb ik de 'spotter' een hand gegeven en daarna heb ik hem niet meer gezien en heeft hij vooral veel zitten dineren".

taal kan aanspreken, waardoor ze anoniemer kunnen zijn. Tijdens een van onze wedstrijdbezoeken waren er in de binnenstad van Eindhoven honderden AC Milan-supporters aanwezig. Een groep *Ultra's Curve Sud* was luidruchtig en zichtbaar aanwezig, maar voor de Nederlandse politie werd niet duidelijk welk profiel deze supporters hadden. Derhalve heeft de politie vanaf de middag extra geïnvesteerd in het monitoren van deze groep. De aanwezigheid van een spotter uit Milaan had meteen uitkomst kunnen brengen.

Speel in op cultuurverschillen

Bezoekende supporters komen soms uit landen die in vergelijking met ons land sterk verschillen als het gaat om (supporters)cultuur en wet- en regelgeving. Dit kan leiden tot onjuiste verwachtingen over toegestaan gedrag en de wijze waarop daarmee wordt omgegaan. Vaak zijn de bezoekende supportersgroepen ook al vroeg en luidruchtig in de speelstad (horecagebied) om gezamenlijk een biertje te drinken. Verschillen die er toe doen, zijn bijvoorbeeld:

- In sommige landen is het meenemen en afsteken van vuurwerk (pyrotechniek) bij competitiewedstrijden in tegenstelling tot in Nederland heel normaal;
- Onjuiste verwachtingen als het gaat om de wet- en regelgeving rondom middelengebruik en -bezit. Sommige bezoekende supporters denken onterecht dat in Nederland (vrijwel) geen beperkingen gelden op dit gebied;
- Soms denken bezoekende supporters dat het eenvoudig is om op de zwarte markt toegangskaarten te kopen en daarmee het stadion binnen te komen;
- Er zijn verschillen als het gaat om huisregels in stadions in ons land en het buitenland;²⁶
- Sommige buitenlandse supportersgroepen zijn extreem in hun uitingen (denk aan ultra's, of extreem rechts);²⁷
- Er zijn tussen de verschillende Europese landen verschillen in de bejegening door toezichthouders en handhavers.²⁸

Het verstrekken van informatie in een zo vroeg mogelijk stadium via voorlichtingsbrochures – en in overleg met de bezoekende BVO – en het plaatsen van informatie op de clubwebsite is van het grootste belang (zie ook eerder onder les 2).

Amsterdam is the place to be

Supporters uit het buitenland die naar Nederland komen voor een Europese wedstrijd, zijn in een groot aantal gevallen ook toeristen en voor deze groepen is Amsterdam *the place to be*. Het beleid van de burgemeester van Amsterdam is dat in principe iedereen welkom in de stad is; gastvrijheid staat voorop.

Amsterdam als hoofdstad – en daarbinnen de Wallen – heeft bij buitenlandse supporters (voornamelijk mannen) naam en faam. Tijdens de Europese thuiswedstrijden zijn dan ook regelmatig veel supporters uit het buitenland in de hoofdstad te vinden.

26. Denk bijvoorbeeld aan het meenemen en afsteken van siervuurwerk in stadions.

27. Bremmers, B. en H. Ferwerda (2011). *Ultra's: sfeermakers of vechtjassen*. Arnhem: Bureau Beke.

28. Dit blijkt onder andere uit een onderzoek naar de openbare ordehandhaving in België en Nederland rondom EURO2000. Zie voor meer informatie: Adang, O. & C. Cuvelier (2001). *Policing Euro 2000 International police co-operation, information management and police deployment*. Apeldoorn: Politieacademie.

Soms zijn deze groepen al dagen voor de wedstrijd in de stad aanwezig. Diverse supportersgroepen zijn voor en na de te spelen wedstrijd van hun ploeg in bijvoorbeeld Eindhoven, Utrecht of Alkmaar in Amsterdam te vinden. Vervoersbewegingen gaan daarbij vooral met de trein of eigen auto. Naast de aantrekkingskracht van de stad Amsterdam komen vanzelfsprekend veel supporters ook in Amsterdam (Schiphol) aan en ze vertrekken vanuit daar dan ook weer.²⁹

Kenmerkend voor voetbalsupporters is dat het vaak groepen (jonge) mannen zijn en daarnaast is er naast het groepsgevoel regelmatig sprake van een fenomeen dat in de literatuur 'Moral Holiday' of in het Nederlands 'morele vakantie' wordt genoemd. In het buitenland, in een groep, onder invloed van alcohol en drugs, wanen mensen zich sterk en anoniem, waardoor er makkelijker sprake is van normafwijkend en wetsovertredend gedrag. Andere groepen – zeker als ze rivaliserend zijn – kunnen dan als de bekende rode lap op een stier werken. Rivaliserende groepen hoeven daarbij niet alleen te bestaan uit andere supportersgroepen, maar het kan ook heel goed zijn dat supportersgroepen zich tegen de politie keren.

Tot slot zijn Europese wedstrijden voor veel clubs en supporters unieke momenten en gelden ze als wedstrijden waar bekende hooligans en/of personen met stadionverboden bij aanwezig willen zijn. Bij voorkeur in het stadion, maar – als dat niet kan – toch zeker in de binnenstad.

Moral holiday

Normoverschrijdend gedrag kan mede voortkomen uit een (tijdelijke) ondermijning van de zelfbeheersing.³⁰ De setting waarin mensen zich bevinden, kan van invloed zijn op de mate van zelfbeheersing die personen aan de dag leggen. Op het werk of op school zijn er duidelijke normen en verwachtingen over (on)gewenst gedrag. Omdat deze normen en verwachtingen in uitgaans- en evenementensettings veel minder duidelijk zijn, kan het gedrag van mensen in dergelijke situaties ook veel minder normconform zijn.³¹ Binnen dit kader wordt ook wel gesproken over een 'morele vakantie';³² de neiging van mensen om zich tijdelijk niet aan de regels te houden.

De hand in eigen boezem

Veel steden waar Europese wedstrijden worden gespeeld, willen de bezoekende supporters vriendelijk en gastvrij ontvangen. Tijdens de diverse onderzoeksactiviteiten is echter gebleken dat de aanleiding voor ongeregelde heden in Nederland praktisch altijd bij de eigen fanatieke supportersgroepen gezocht moet worden. Vanuit de gedachte dat andere groepen fanatieke supporters 'hun stad' vrij bezoeken, organiseren zij zich razendsnel en is er sprake van zoekgedrag naar en provocatie van bezoekende supporters. Vaak is er sprake van hit-and-runacties. Dit fenomeen is vooral in Amsterdam sterk aanwezig (the place to be), maar komen we in mindere mate ook in andere voetbalsteden tegen.

Daarbij is het van belang om te constateren dat een deel van de eigen fanatieke supporters die dit gedrag laten zien te typeren is als de jonge harde kern (4e en 5e generatie) en groepen

29. Dit verandert de laatste jaren wel, omdat ook andere kleinere vliegvelden (zoals Eindhoven) gebruikt worden.

30. Baumeister, R. (1997). *Evil; inside human cruelty and violence*. New York: W.H. Freeman and Company.

31. Bieleman, B., H. Maarsingh en G. Meijer (1998). *Aangeschoten wild: onderzoek naar jongeren, alcohol, drugs en agressie tijdens het uitgaan*. Groningen: Intraval.

32. Weenink, D. (2011). *Geweld en de alcoholcultuur van plattelandsjongeren*. *Justitiële Verkenningen*, 37(4): 43-64.

meelopers, die soms nog onvoldoende in beeld zijn om bijvoorbeeld met toepassing van de voetbalwet aan te kunnen pakken (zie ook 3.3. en hoofdstuk 4).

Niet zelden worden fanatieke supportersgroepen overigens ondersteund door supportersgroepen waarmee ze een vriendschapsband hebben. Zo bestaan er bijvoorbeeld vriendschapsbanden tussen de fanatieke supporters van Ajax en Anderlecht, FC Twente en Schalke 04, Feyenoord en Chelsea en ADO Den Haag en Legia Warszawa.

Lessen voor de operatie

9. Vanuit collegialiteit, verbetering van de informatiepositie en lokale politie-inzet zou er van alles aan gedaan moeten worden om niet alleen spotters vanuit ons land mee te sturen naar het buitenland, maar ook spotters uit het buitenland (met streetlevelervaring) in ons land actief te laten zijn. Indien nodig zou de landelijke portefeuillehouder voetbal van de politie – bij weigering uit het buitenland in eerste aanleg – hierin een rol kunnen spelen. Ook is het denkbaar dat – tegen het protocol in – de kosten voor de bezoekende spotters door Nederland worden betaald. Uiteindelijk levert hun aanwezigheid een besparing op van de lokale politie-inzet.
10. Zeker als er sprake is van supportersgroepen waaronder de beheersing van het Engels slecht is, kan het handig zijn voor politie en justitie om een tolk in te zetten (denk aan communicatie over wet- en regelgeving en tolerantiegrenzen).
11. In diverse speelsteden zijn er goede ervaringen opgedaan met het creëren van een fanzone voor de bezoekende supporters. Dit kan een apart terrein zijn dat aantrekkelijk gemaakt wordt voor de supporters (eigen muziek, uitdelen van een gewilde gadget, gratis vervoer van de fanzone naar het stadion), maar er kunnen ook afspraken gemaakt worden met een horecaonderneming. Voordeel van een fanzone is dat supporters en supportersbewegingen op een centraal punt bijeenkomen c.q. makkelijker gemonitord kunnen worden. Vanzelfsprekend moet de aanwezigheid van een fanzone vooraf gecommuniceerd worden.
12. Anticipeer op afwijkende supportersculturen en afwijkend gedrag. Te denken valt aan het plaatsen van containers bij binnenkomst in het bezoekersvak – met toelichtende tekst in de eigen taal – om vuurwerk of drank ongestraft in te leveren. Ook kan bij het betreden van het bezoekersvak aangegeven worden wat de bandbreedte in ons land is als het gaat om het meenemen van spandoeken, en vooral de tekst en uitingen daarop. Bezoekers zijn dan niet meer verrast als er een spandoek wordt ingenomen.
13. Dat Amsterdam the place to be is voor supporters is een gegeven. Voor het beheersen van het fenomeen moral holiday is wel een aantal lessen te noemen. Deze liggen deels in de preparatie en deels in de operatie. Het betreft allereerst het vooraf goed communiceren van de Nederlandse wet- en regelgeving, gebruiken en tolerantiegrenzen (zie ook eerder onder les 2 en 10) en er zorg voor dragen dat er een goed beeld is van vervoersstromen (zie ook eerder onder les 8).

Daarnaast is belangrijk dat politieteams buiten Amsterdam – zeker als het waarschijnlijk is dat buitenlandse supporters in Amsterdam zullen verblijven – extra buitenlandse spotters aanvragen die niet alleen in de eigen speelstad, maar ook in Amsterdam, hun werk doen. Kennen en gekend worden en het uit de anonimiteit halen van de groepen supporters is daarbij het devies om de *moral holiday* te doorbreken. Dit is een werkwijze die nu al regelmatig in nationaal verband met succes wordt toegepast, maar wederom het belang aangeeft van de aanwezigheid van buitenlandse spotters (zie eerder ook onder les 9). Tot slot is het van belang om te weten dat het centrum van Amsterdam – en dan vooral het gebied rondom de Wallen en de Dam – één fanzone is. In Amsterdam kiest men ervoor om die fanzone niet te faciliteren, maar vooral de groepen supporters – als het lukt – zich te laten verspreiden over het centrum.

14. Het is belangrijk om rondom Europese thuiswedstrijden de focus niet alleen te leggen op het profiel van de supporters die naar Nederland komen, maar vooral ook aandacht te hebben voor de eigen fanatieke en risicosupporters. Zij staan heel vaak aan de basis van incidenten en ongeregelheden..

3.3 Evaluatie

Binnen de evaluatie gaan we in op de borging van bestaande kennis, ervaringen en lessen en op een leemte die er lijkt te zijn als het gaat om de aanpak van de eigen fanatieke supporters.

Nu is het tijd voor borgen van bestaande ervaringen

Er is in ons land de nodige ervaring met het spelen van Europese wedstrijden. Desondanks is er geen richtlijn of checklist waar veiligheidspartners die een rol hebben bij het organiseren van Europese wedstrijden gebruik van zouden moeten of kunnen maken. Ervaringen en lessen in de preparatie en operatie zijn nog niet systematisch samengebracht. Dit geldt voor de politie, de BVO's, de gemeenten en het Openbaar Ministerie. Dergelijke instrumenten zouden een tweeledige functie kunnen hebben:

- het borgen van bestaande kennis, ervaringen en lessen voor alle veiligheidspartners, waardoor niet telkens opnieuw het 'wiel hoeft te worden uitgevonden';
- voor nieuwkomers of minder ervaren voetbalsteden is het een belangrijk hulpmiddel om in samenwerking met de veiligheidspartners een veilige en plezierige Europese thuiswedstrijd te organiseren.

Evalueer en registreer ook na afloop van Europese wedstrijden

Anders dan na wedstrijden in de Nederlandse competitie wordt er na een Europese wedstrijd lang niet altijd systematisch geëvalueerd en worden de resultaten uit de evaluatie dus ook niet gedeeld met anderen. Voor de evaluatie van de wedstrijden in de Nederlandse competitie is er het VoetbalVolgSysteem (VVS) dat dient als 'collectief geheugen' als het gaat om gespeelde wedstrijden. De NFIP-databank is vergelijkbaar met het VVS. Er is echter geen controlemechanisme dat hetzelfde doet als het CIV ten aanzien van het VVS. Er worden dus geen analyses uitgevoerd en er is ook geen jaarverslag. Voor Europese wedstrijden zou er ook nagedacht moeten worden over een dergelijke systeem.

Lik-op-stukbeleid ontbreekt

Uit de interviews kwam naar voren dat we in Nederland (nog) niet in staat zijn om via een lik-op-stukwerkwijze op te treden tegen probleemsupporters van eigen bodem. Een voorbeeld om dit te illustreren: Probleemsupporters van Ajax die rondom de Champions Leaguewedstrijd tegen Celtic in Glasgow amok maakten, waren in Amsterdam – toen Celtic op bezoek kwam – wederom actief aan het zoeken naar en provoceren van supporters van de tegenpartij.

Een deel van hen stond twee weken later in Milaan ook weer te vechten met willekeurige Italiaanse burgers. Veel respondenten vinden het gedrag van die supporters en het gebrek aan daadkrachtige aanpak onacceptabel. Sommigen van hen wijten dit aan de huidige voetbalwet. Anderen geven aan dat het schort aan dossiervorming, maar ook aan de wil en het lef om dergelijke personen aan te pakken en uit te sluiten.

Hoofdstuk 4

Hoofdpijnen en actiepunten

In de tweede helft van 2013 voerde het Auditteam Voetbal en Veiligheid een onderzoek uit naar de ervaringen en lessen rondom de veiligheidssituatie bij Europese thuiswedstrijden.

Het onderzoek heeft vooral als doelstelling om ervaringen te verzamelen, daarvan te leren en na te gaan hoe een en ander in de toekomst geborgd kan worden voor clubs, politie-eenheden, Openbaar Ministerie en clubs.

Voor het onderzoek werden documenten bestudeerd, diverse interviews met ervaringsdeskundigen afgenomen, negen wedstrijdbezoeken afgelegd en twee lessensessies georganiseerd.

Voor de beeldvorming is het goed om te weten dat de afgelopen drie seizoenen negen verschillende BVO's in totaal 81 Europese thuiswedstrijden in de Europa of Champions League hebben gespeeld. Tijdens deze 81 wedstrijden werden er gemiddeld 4.2 aanhoudingen gedaan. Dit aantal is hoger dan bij de thuiswedstrijden in de Eredivisie over dezelfde periode en voor dezelfde BVO's. Gemiddeld gaat het in de Eredivisie namelijk om 1.9 aanhoudingen per wedstrijd. Er vinden verhoudingsgewijs ook meer ongeregelheden plaats rondom Europese thuiswedstrijden.

Uit het onderzoek komt een viertal hoofdpijnen naar voren – die in de hoofdstukken 2 en 3 uitgebreid zijn beschreven – en deze zetten we in dit afsluitende hoofdstuk op een rij. We besluiten dit hoofdstuk met een aantal actiepunten die na opvolging de veiligheidssituatie rondom Europese wedstrijden moeten doen toenemen.

Moral Holiday vooral in Amsterdam

Amsterdam is de *place to be* en voor heel veel supportersgroepen, en dus ook voor de supportersgroepen van clubs die elders in het land spelen, een populaire bestemming.

Door de aantrekkingskracht van de hoofdstad en het feit dat veel supporters die een wedstrijd van hun club ergens in Nederland willen bezoeken ook deels op Schiphol aankomen, zijn er soms dagenlang (soms rivaliserende) groepen in Nederland onderweg. Veel supporters reizen daarbij met de trein. Er is immers sprake van vrij vervoer, omdat vervoersregelingen zoals rondom Nederlandse competitiewedstrijden in Europees verband niet bestaan.

Kenmerkend voor veel supportersgroepen is het fenomeen van de *moral holiday* waarbij groepen (jonge) mannen onder invloed van alcohol en drugs zich anoniem wanend in Nederland flink uit hun dak kunnen gaan.

Dat er in Amsterdam veel meer incidenten en aanhoudingen plaatsvinden dan in de rest van het land heeft daarmee te maken. Ook het feit dat Ajax de afgelopen drie jaar tegen relatief veel aansprekende tegenstanders heeft gespeeld, waar heel veel supporters uit binnen- en buitenland op afkomen, speelt daarbij mee.

Het belang van informatie en communicatie

Wanneer alle bevindingen en lessen uit het onderzoek op een rij worden gezet, wordt duidelijk dat informatie over de bezoekende supporters (aantallen, risicoprofiel, reisgedrag) en communicatie met het buitenland, en dan vooral met de juiste personen binnen de clubs en de

politie, van essentieel belang zijn. Veel staat of valt met een goede preparatie. Met name in de voorronden geldt dat de voorbereidingstijd relatief kort is, clubs en politie beperkte capaciteit hebben vanwege de vakantieperiode waarin deze wedstrijden gespeeld worden, het aantal onervaren Nederlandse clubs dat Europees gaat spelen relatief hoog is en de clubs vaak tegen voor ons land onbekende buitenlandse (Oost-Europese) clubs spelen. Deze laatste landen zijn niet aangesloten bij de Europese Unie. Hierdoor zijn clubs en politie uit deze landen niet verplicht zich te committeren aan EU-regelgeving en komen de informatie-uitwisseling en het contact moeizaam op gang. Vanaf de poulefase is er meer voorbereidingstijd, zijn de tegenstanders bekend en is er de jaarlijkse UEFA-meeting waar speelsteden wedstrijden voorbereiden en de noodzakelijke contacten gelegd kunnen worden.

Contact met de juiste personen bij club en politie in het buitenland is essentieel, omdat via dat kanaal de bezoekende supporters kunnen worden bereikt met informatie over wet- en regelgeving, tolerantiegrenzen (denk aan drugs, alcohol en vuurwerk) en huisregels.

Vanwege het ontbreken van combivervoer moeten de onderwerpen vervoer en mobiliteit standaard op de agenda staan en dienen Landelijke Eenheid en Nederlandse Spoorwegen betrokken te worden bij de preparatie.

Naast informatie-uitwisseling is het ook van belang dat informatie wordt gedeeld en ervaringen worden geborgd. Dit kan via het Centraal Informatiepunt Voetbalvandalisme (CIV) dat voor dat doel voor alle bij de EU aangesloten landen een Europese databank onderhoudt (NFIP).

Het belang van streetlevel professionals

Uit het onderzoek komt naar voren dat het van heel groot belang is dat er vanuit het buitenland spotters, die te typeren zijn als streetlevel politiefunctionarissen, meekomen naar ons land. Dit is van eminent belang, omdat zij de Nederlandse politie kunnen helpen met het contactleggen met en het uit de anonimiteit halen van de uitsupporters en het bepalen van het risicoprofiel van deze supporters. De inzet van buitenlandse spotters kan aanmerkelijk schelen in de inzet van de Nederlandse politie rondom dergelijke wedstrijden.

Aandacht voor de katalysator in eigen land

De vierde hoofdlijn uit het onderzoek is dat er niet alleen aandacht moet zijn voor de bezoekende supporters. De focus moet zich vooral ook richten op de eigen kleine groep fanatiek zoekende en provocerende supporters die regelmatig de aanstichters en katalysatoren van ongeregelde heden zijn, zowel rondom thuis- als uitwedstrijden in Europees competitieverband. Met name vanwege het wangedrag van probleem supporters van Ajax en Feyenoord in binnen- en buitenland heeft Nederland in het buitenland een slechte naam bezorgd.

Kansen voor de toekomst

We besluiten dit rapport met negen actiepunten.

1. Via de *European Taskforce Police*, *The European convention on spectator violence and misbehaviour at sport events and in particular at football matches* van de Raad van Europa³³ en de JBZ-raad³⁴ dient bij de UEFA aangegeven te worden dat de burgemeester in Nederland verantwoordelijk is voor openbare orde en veiligheid en dat de gemeente regievoerder is in

33. Hierin wordt ons land vertegenwoordigd door het Centraal Informatiepunt Voetbalvandalisme.

34. Dit is het overleg tussen de nationale ministers van Justitie en Binnenlandse Zaken.

de gezamenlijke aanpak van veiligheid, waarbij de andere partijen bestaan uit de politie, het Openbaar Ministerie en de BVO.

2. Het is van belang dat het CIV en de KNVB de meetings voor Europees spelende BVO's – die als waardevol worden beschouwd – tijdig en dus voor de start van de Europese competitie organiseren. Tijdens deze meetings worden de ins en outs van Europees voetbal belicht voor Nederlandse clubs, politieteams en gemeenten. Aandachtspunt is de deelname van gemeenten aan deze meetings.
3. Stel aan de UEFA voor om op de inschrijfformulieren voor deelname aan de Europa League en Champions League die de clubs medio mei ontvangen expliciet te vragen naar contactgegevens van de veiligheidscoördinator en politiefunctionarissen. Deze informatie moet door de UEFA beschikbaar worden gesteld aan alle deelnemende voetbalsteden.
4. Het is van belang dat de NFIP-databank blijft bestaan en ook wordt onderhouden met nieuwe informatie. Om dit mogelijk te maken, zouden de deelnemende landen budget beschikbaar moeten stellen.
5. Tijdens Europese thuiswedstrijden moet bij de politie (CIV of Landelijke Eenheid) regie worden gevoerd op de vervoersstromen voor en na de wedstrijd. Vanuit deze landelijke coördinatie moet er in de preparatiefase en de operatiefase nauw overleg met de liaison van de Nederlandse Spoorwegen plaatsvinden om zorg te dragen voor de inzet van voldoende materieel en rekening te kunnen houden met risico's als het gaat om kruisende supporters- en reizigersstromen.
6. De aanwezigheid van spotters uit het buitenland is van groot belang en nut bij het handhaven van de openbare orde rondom Europese wedstrijden. Vanwege financiële redenen leveren meerdere buitenlandse politieteams echter geen spotters. Dit onderwerp staat nu al bijna een jaar op de agenda van de *Think Tank of football safety and security experts* van de NFIP's. Daar probeert men te zoeken naar een oplossing. Mocht dit niet lukken dan zou dit onderwerp geagendeerd moeten worden via de *European Taskforce Police*, de JBZ-raad, *The European convention on spectator violence and misbehaviour at sport events and in particular at football matches*.
7. Ondanks het feit dat er Europese ervaringen en lessen zijn, is de kennis niet geborgd. De KNVB zou een document (checklist of handboek) moeten maken op basis van ervaringen uit het land voor de BVO's, het CIV zou dit moeten doen voor de politieteams en het Ministerie van Veiligheid en Justitie voor de gemeenten en het Openbaar Ministerie.
8. Net als bij Nederlandse competitiewedstrijden zouden Europese wedstrijden systematisch moeten worden geëvalueerd en moet kennis periodiek worden toegevoegd aan de Databank van het NFIP en de checklists en handboeken.
9. Een essentieel punt is dat politie en clubs in ons land meer werk gaan maken van het opsporen en bestraffen van de personen die Nederland en het voetbal een slechte naam bezorgen. Speciale aandacht daarbij zou er moeten zijn voor het identificeren van en de dossiervorming over de jonge harde kern (soms ook wel 4e en 5e generatie genoemd). Aandacht voor deze groep is van belang omdat dit de 'notoire ordeverstoorders van de toekomst' kunnen zijn.³⁵

35. Ham, T. van, B. Bremmers & H. Ferwerda (2014). Portretten van notoire ordeverstoorders. Kenmerken en achtergronden van notoire ordeverstoorders binnen het voetbal. Arnhem: Bureau Beke.

Daarnaast moeten bestaande instrumenten (wet- en regelgeving) ook daadwerkelijk ingezet worden om wetsovertredende Nederlandse supporters in binnen- en buitenland niet alleen snel, maar vooral adequaat, uit te sluiten van het bezoeken van wedstrijden in de Nederlandse en Europese competitie.

Bijlage 1

Respondenten

Sjoukje Alta	Gemeente Amsterdam
Marnix Blauw	Politie-eenheid Oost-Brabant
Piet Bruinooge	Gemeente Alkmaar
Johan Damsteegt	Politie-eenheid Rotterdam
Alex Erades	Openbaar Ministerie
Frank Fuchs	Politie-eenheid Oost-Brabant
Bernard Gerritsma	Feyenoord
Martin Grooteman	Politie-eenheid Noord-Holland
Viola Haarhuis-Mistrater	Politie-eenheid Oost-Nederland
Gijs de Jong	KNVB
Jan Keller	Politie-eenheid Noord-Holland
Frank van Keulen	Politie-eenheid Oost-Nederland
Paul Kloosterman	Politie-eenheid Noord-Holland
Will van Kollenburg	Centraal Informatiepunt Voetbalvandalisme (CIV)
Rob Koning	AZ
Pieter Kraaijeveld	Security Management Group Rotterdam
Marc van der Laar	PSV
Joris de Lange	Ajax
Werner Leenders	Centraal Informatiepunt Voetbalvandalisme (CIV)
Rob Lingeman	Politie-eenheid Oost-Brabant
Jan van Merwijk	Stadion Feyenoord
Rob Mooij	Politie-eenheid Amsterdam
Rienk Mud	Openbaar Ministerie
André Oudendag	Politie-eenheid Oost-Nederland
Chris van de Poll	KNVB
Peter Schenk	Nederlandse Spoorwegen (NS)
Arjen van Schouten	Gemeente Alkmaar
Twan Toebes	Politie-eenheid Oost-Brabant
Ron Verkerk	PSV
Leo van der Vliet	Vitesse
Jan van der Voort	PSV
Eric Vos	Gemeente Eindhoven
Mick Werkendam	Ajax

Bijlage 2

Observatieschema Europese wedstrijden

Vorbereiding

- Overleg club
- Bepalen risicogedrag (rol CIV)
- Onderlinge afspraken (vervoer, aantallen, fanzone)
- Rol UEFA-delegate
- Welke lokale partijen betrokken?
- Rol UEFA-richtlijnen
- Knelpunten

Aanrijroutes

- Bewegwijzering (duidelijk voor buitenlandse supporters?)
- Parkeerfaciliteiten
- Looproutes vanaf OV-stations
- Congestie/opstoppingen
- Scheiding uit/thuissupporters
- Aanrijroutes en belendende wijken: problemen?

Stadion en uitvak

- Algehele staat van onderhoud
- Berekend op grote groepen supporters
- Segmentering
- Situering in het stadion (hoe slim/gunstig of ongunstig?)
- Hekwerk
- Zichtlijnen camera's
- Welke faciliteiten voor supporters: fanshop, horeca (waar en hoeveel?)
- Supportershome o.i.d., kwaliteit catering?
- Sfeerindruk
- Eventuele fysieke ingrepen rondom Europese wedstrijden – welke, waarom, effecten?
- Parkeerplaatsen bij het uitvak? Genoeg?
- Zaken duidelijk aangegeven voor buitenlandse supporters (die de Nederlandse taal niet kennen)

Commandoruimte en cameratoezicht

- Situering
- Wie zijn aanwezig tijdens wedstrijd?
- Hoe camerabeelden uitkijken
- Aantal camera's en positionering in en rond stadion
- Technische kenmerken cameratoezicht: kwaliteit beelden, analoog/digitaal, opslag en zoommogelijkheden?
- Samenwerking met buitenlandse VC/politie
- Aanwezigheid draaiboeken in het Engels of andere vreemde taal

Supporters (uit en thuis)

- Indruk van doorsnee thuis- en uitsupporters
- Aanwezigheid uitsupporters (dagen voorafgaand aan wedstrijd, locatie(s), etc.)
- Risicoprofiel bezoekende club
- Gedrag
- Leeftijd, geslacht
- Thuis- en uitsupporters: fanatieke aanhang c.q. hooligans
- Verdeling over stadion
- Geconcentreerd of verspreid
- Gedrag/indruk bij deze wedstrijd

Veiligheidsorganisatie

- Aard, kwantiteit en locatie(s) politie-inzet
- Aard en kwantiteit stewardorganisatie
- Aard en kwantiteit particuliere beveiliging
- Inhoud en verloop briefing en debriefing
- Welke info over hooligans – stadionverboden
- Welke taken vervult politie wel – niet?
- Posities politie – in het stadion of niet?
- Stijl van optreden – wat valt op?
- Stewards en particuliere beveiliging
- Posities
- Stijl van optreden – actief, passief
- Tolerantiegrenzen en regels
- Drank, dronkenschap, bierverkoop
- Toegangscontrole
- Wijze van fouilleren
- Wie fouilleert?
- Technohulpmiddelen bij fouilleren – aard van poortjes
- Beschikbaarheid lijsten stadionverboden – pasfoto's
- Hoe wordt gehandhaafd op stadionverboden?
- Alertheid op drugsgebruik – drugshandel

Bijlage 3

Deelnemers aan de lessensessies

Gerard Beelen	Auditteam Voetbal en Veiligheid
Jan Bluysen	KNVB
Judith Pijnacker	Gemeente Utrecht
Frank Fuchs	Politie-eenheid Oost-Brabant
Ronald Jager	Politie-eenheid Utrecht
Will van Kollenburg	Centraal Informatiepunt Voetbalvandalisme (CIV)
Werner Leenders	Centraal Informatiepunt Voetbalvandalisme (CIV)
Anna Linmans	Ministerie van Veiligheid en Justitie
Han Moraal	Auditteam Voetbal en Veiligheid
Wim van Oorschot	Politieacademie
Chris van der Poll	KNVB
Peter Schenk	Nederlandse Spoorwegen
Leo van der Vliet	Vitesse
Jasper Weitering	Ministerie van Veiligheid en Justitie
Peter van Zunderd	Auditteam Voetbal en Veiligheid

